

Wioletta NOWAK¹

DOI: 10.15290/ose.2015.03.75.12

TURCJA JAKO WSCHODZĄCY DONATOR

Streszczenie

Od początku XXI wieku wschodzące gospodarki zaczęły aktywnie udzielać pomocy rozwojowej krajom rozwijającym się. W 2004 roku do grona wschodzących donatorów dołączyła Turcja. Obecnie otrzymuje dużą pomoc (głównie od Unii Europejskiej) i jednocześnie jest jednym z ważniejszych nowych donatorów. W 2013 roku na pomoc rozwojową przeznaczyła ponad 3 mld USD. Turcja udziela pomocy przede wszystkim krajom muzułmańskim w regionie. Rośnie także turecka pomoc dla Afryki.

Turcja jako donator dąży głównie do osiągnięcia stabilizacji w regionie, pozyskania nowych rynków dla swoich towarów i wsparcia na forum międzynarodowym. Wypracowuje standardy świadczenia pomocy pośrednie między stosowanymi przez tradycyjnych i nowych donatorów. Od donatorów DAC/OECD różni się tym, że nie stawia politycznych warunków swoim beneficjentom i nie przeznacza pomocy w pierwszej kolejności na promowanie demokracji czy dobrego rządzenia w krajach odbiorcach. W przeciwieństwie do innych wschodzących donatorów, nie zrywa z relacją donator-odbiorca i nie przywiązuje dużego znaczenia do współpracy Południe-Południe.

Słowa kluczowe: pomoc rozwojowa, wschodzący donatorzy, kraje rozwijające się, ODA

TURKEY AS EMERGING DONOR

Summary

Since the beginning of the twenty-first century emerging economies have been actively providing development assistance to developing countries. Turkey became an emerging donor in 2004. Now, it is a beneficiary of development aid (mainly from the European Union) and at the same time one of the most important new donors. In 2013, Turkey delivered over 3 billion US dollars in official development assistance. The main Turkish recipients are Muslim countries in the region. Besides, Turkey's aid to Africa has been steadily growing.

The main aim of the Turkish development assistance policy is stabilization in the region, access to new markets, and support from international organisations. The rules according to which Turkish assistance is provided to developing countries are half way between those established by traditional and new donors. In contrast to DAC donors, Turkey provides unconditional assistance and does not primarily use its aid to promote democracy and good governance in recipient countries. Unlike other emerging donors, Turkey does not depart from the donor-recipient relationship and does not attach great importance to the South-South cooperation.

Key words: development assistance, emerging donors, developing countries, ODA

¹ Dr Wioletta Nowak – Instytut Nauk Ekonomicznych, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski; e-mail: wnowak@prawo.uni.wroc.pl.

1. Wstęp

W pierwszej dekadzie XXI wieku wschodzące gospodarki zaczęły udzielać pomocy rozwojowej na dużą skalę. Nowi donatorzy zmienili zasady świadczenia pomocy ustalone przez kraje rozwinięte. Obecnie stanowią alternatywne źródło finansowania dla krajów rozwijających się i konkurencję dla tradycyjnych donatorów.

Od 2004 roku do grona wschodzących donatorów dołączyła także Turcja. Podobnie jak pozostali nowi donatorzy, występuje w podwójnej roli: jako odbiorca pomocy rozwojowej krajów DAC/OECD² i instytucji międzynarodowych oraz jako darczyńca dla krajów rozwijających się. Pod względem poziomu pomocy ustępuje Chinom, ale znacznie przewyższa innych donatorów z Południa. W 2013 roku, na pomoc rozwojową przeznaczyła ponad 3 mld USD.

Turcja podporządkowuje politykę pomocy przede wszystkim osiągnięciu korzyści narodowych. Wypracowuje własne standardy udzielania pomocy, które nawiązują zarówno do zasad stosowanych przez wschodzących, jak i tradycyjnych donatorów.

Celem artykułu jest analiza polityki pomocy rozwojowej Turcji. W literaturze przedmiotu szczególnie zainteresowanie budzi sposób udzielania pomocy rozwojowej Chin, Indii czy Brazylii. Natomiast istnieje stosunkowo niewiele opracowań poświęconych tureckiej polityce pomocy rozwojowej. Niniejszy artykuł stanowi próbę wypełnienia tej luki.

By zbadać poziom, kierunki i strukturę tureckiej pomocy skorzystano z danych OECD dotyczących oficjalnej pomocy rozwojowej, dostępnych na stronie [<http://stats.oecd.org>] oraz raportu *Turkish Development Assistance 2012* zamieszczonego na stronie Tureckiej Agencji na rzecz Międzynarodowej Współpracy i Rozwoju [<http://www.tika.gov.tr/en>].

2. Pomoc rozwojowa dla Turcji w latach 1960-2013

Po drugiej wojnie światowej najważniejszym donatorem Turcji były Stany Zjednoczone. W 1947 roku prezydent Harry Truman zwrócił się do Kongresu o zgodę na udzielenie pomocy Grecji oraz Turcji, by zapobiec rozwojowi komunizmu w tych krajach i zmniejszyć wpływ Związku Radzieckiego w regionie. Pomoc ta miała głównie charakter wojskowy. Według danych USAID (*US Agency for International Development*), w latach 1946-1948 amerykańska pomoc dla Turcji wyniosła 81 mln USD, przy czym na cele gospodarcze przeznaczono jedynie 12,2 mln USD. Środki te wykorzystano zwłaszcza na modernizację i rozbudowę sieci tureckich dróg. Następnie w latach 1949-1952, w ramach programu Marshalla, Turcja otrzymała od USA 225,1 mln USD pomocy gospodarczej. Pomoc tę przeznaczono przede wszystkim na: rozwój rolnictwa, budo-

² DAC (*Development Assistance Committee*) – Komitet Pomocy Rozwojowej Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju OECD (*Organisation for Economic Cooperation and Development*).

wę infrastruktury drogowej i import amerykańskich towarów. W kolejnych latach poziom pomocy wzrastał. Od 1953 do 1961 roku Stany Zjednoczone udzieliły Turcji pomocy gospodarczej w wysokości 1093,0 mln USD³.

Od początku lat sześćdziesiątych Turcję zaczęły wspierać kraje rozwinięte, należące do DAC/OECD. W latach 1960-2013 otrzymała ona od bilateralnych donatorów oraz instytucji międzynarodowych około 28 mld USD pomocy, liczonej w cenach bieżących. Do 1972 roku przeciętna pomoc wynosiła 191,4 mln USD rocznie. Obniżenie pomocy w latach 1974-1975 było odpowiedzią Zachodu na interwencję wojsk tureckich na Cyprze⁴. Donatorzy zwiększyli pomoc dla Turcji w latach 1979-1982 oraz 1990-1991. Na początku lat osiemdziesiątych neoliberalne reformy gospodarcze w Turcji były wspierane przede wszystkim przez Niemcy. Dekadę później Turcja otrzymała dużą pomoc od Japonii i Kuwejtu. Intensyfikacja stosunków Turcji z Japonią nastąpiła za rządów premiera Turguta Özala (1983-1989). W ciągu dziesięciu lat odwiedził on Japonię czterokrotnie: w 1981 (jako wicepremier), w 1985, w 1989 (uczestniczył w pogrzebie japońskiego cesarza Hirohito) oraz w 1990 roku (jako prezydent). Na początku lat dziewięćdziesiątych Turcja stała się jednym z głównych odbiorców japońskiej pomocy⁵ [Çolakoğlu, 2012, s. 135-136]. Z kolei Kuwejt zrewanżował się za uzyskane wsparcie w wojnie z Irakiem.

Zmniejszenie pomocy nastąpiło w 1997 roku, po czwartym zamachu stanu w dziejach republiki tureckiej. Od 2001 do 2013 roku Turcja otrzymała większą pomoc od donatorów niż w ciągu poprzednich czterech dekad, przy czym około 9 mld USD (32% pomocy ogółem) uzyskała w okresie trzech lat (2011-2013).

Poziom bilateralnej i multilateralnej oficjalnej pomocy rozwojowej (*Official Development Assistance* – ODA)⁶, którą Turcja dostała w ciągu 54 lat, przedstawiono na wykresie 1.

Do końca XX wieku Turcja otrzymywała pomoc zwłaszcza od bilateralnych donatorów (wykres 2.). W latach sześćdziesiątych najważniejszymi darczyńcami Turcji były Stany Zjednoczone (1,3 mld USD) i Niemcy (222,4 mln USD). W kolejnych dwóch dekadach kraj ten uzyskał pomoc przede wszystkim od Niemiec (2,3 mld USD) i Japonii (981,9 mln USD). W latach dziewięćdziesiątych Japonia udzieliła Turcji pomocy w wysokości 550,7 mln USD, a Niemcy w wysokości 403,6 mln USD. Następnie w latach 2001-2013 głównymi bilateralnymi donatorami Turcji były Japonia (1,1 mld USD) oraz Francja (980,8 mln USD). W ciągu analizowanych 54 lat największą bilateralną pomoc Turcja uzyskała od Niemiec (3,1 mld USD), Japonii (2,6 mld USD) i USA (2,5 mld USD).

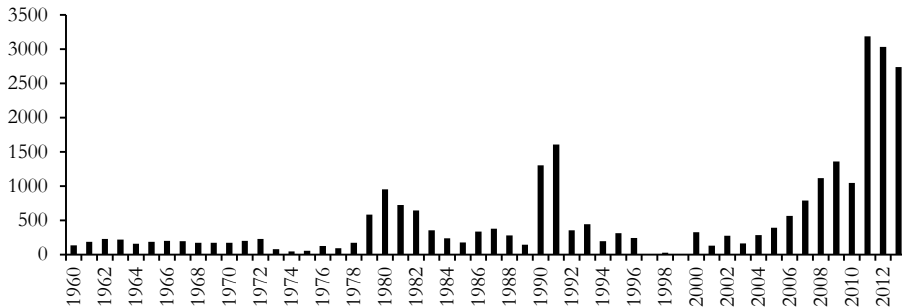
³ U.S. *Overseas Loans and Grants, Obligations and Loan Authorizations* (Greenbook), July 1, 1945-September 30, 2012, s. 209, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [https://eads.usaid.gov/gbk/data/greenbook.cfm, data wejścia: 06.01.2015].

⁴ Po 1974 roku Związek Radziecki zwiększył pomoc dla Turcji. Szacuje się, że w latach 1967-1979 Turcja otrzymała od ZSRR 650 mln USD pomocy, głównie w formie kredytów [Athanasopoulou, 2014, s. 26]. W latach siedemdziesiątych Turcja otrzymała również wsparcie od arabskich donatorów.

⁵ Pozytywny wpływ na rozwój stosunków turecko-japońskich miała także pomoc Turcji w ewakuacji 215 japońskich obywateli z Teheranu w 1985 roku.

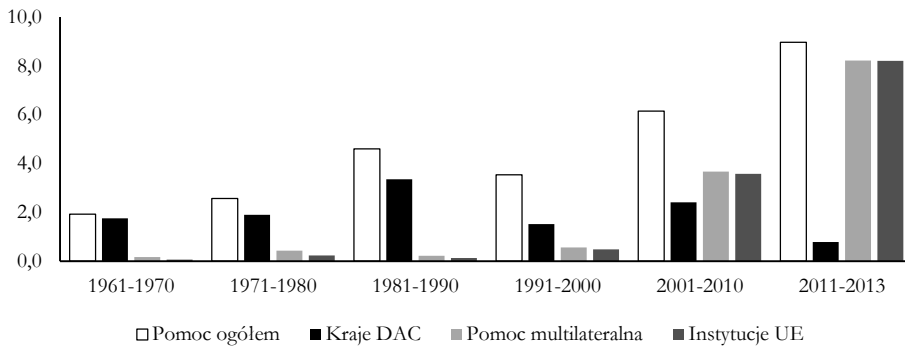
⁶ Przez ODA rozumie się pomoc w formie dotacji lub pożyczek (zawierających komponent dotacji o wartości przynajmniej 25% udzielonej pożyczki) przeznaczaną na wsparcie rozwoju gospodarczego w kraju odbiorcy.

WYKRES 1.
Oficjalna pomoc rozwojowa ogółem dla Turcji w latach 1960-2013
 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://stats.oecd.org/>, dostęp data wejścia: 03.01.2015].

WYKRES 2.
Główni donatorzy Turcji w latach 1960-2013 (mld USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://stats.oecd.org/>, data wejścia: 03.01.2015].

W latach 2001-2013 pomoc od krajów DAC stanowiła 21,1% pomocy, którą Turcja otrzymała od wszystkich donatorów. Dominowała pomoc multilateralna (78,7%), przy czym źródłem 77,9% pomocy były różne instytucje Unii Europejskiej.

3. Ewolucja tureckiej polityki pomocy rozwojowej

Polityka pomocy rozwojowej Turcji ewoluowała wraz ze zmianami zachodzącymi w jej gospodarce i polityce zagranicznej. Od powstania Republiki Turcji w 1923 do listopada 1938 roku państwem rządził Mustafa Kemal Atatürk. Zgodnie z koncepcją

„ojca narodu”, nowoczesne państwo tureckie miało rozwijać się według „sześciu strzał”, takich jak: republikanizm, nacjonalizm, równość (rządy ludu), laickość, reformizm i etatyzm. W 1937 roku zasady te wpisano do Konstytucji Republiki Turcji, którą uchwalono w 1924 roku [Wódka, 2012, s. 80-81]. Od początku istnienia Republiki państwo przejęło kontrolę nad gospodarką. Zgodnie z etatystycznym podejściem, rząd sukcesywnie zwiększał udział sektora państwowego w gospodarce. Inwestował w rozwój przedsiębiorstw państwowych, które produkowały substytuty dóbr importowanych. Za pomocą cel, kwot importowych i licencji ograniczał import dóbr konsumpcyjnych oraz wprowadził ścisłe regulacje napływu kapitału. Przedmiotem eksportu były głównie produkty rolne. Industrializacja stanowiła podstawę rozwoju gospodarczego Turcji.

Polityka protekcyjniczna i strategia substytucji importu obowiązywała w tureckiej gospodarce przez pięć dekad. Okresowo prowadziła do kryzysów makroekonomicznych. Zmiany w kierunku otwartej gospodarki wolnorynkowej nastąpiły po przewrocie wojskowym w 1980 roku. Zliberalizowano wówczas system finansowy, zreformowano finanse państwa oraz zaczęto wdrażać politykę proeksportową. Wprowadzone reformy przyczyniły się do szybkiego wzrostu gospodarczego w drugiej połowie lat osiemdziesiątych.

Otwarcie gospodarki wymagało pozyskania nowych rynków. By ułatwić relacje handlowe, zwłaszcza z mniej rozwiniętymi krajami afrykańskimi, Turcja zaczęła udzielać pomocy rozwojowej. Na przykład w 1985 roku przeznaczyła 10 mln USD na pomoc dla: Gambii, Gwinei, Gwinei-Bissau, Mauretanii, Senegalu, Somalii i Sudanu [Kulalikaya, Nurdun, 2010, s. 133].

Kolejnym punktem zwrotnym w tureckiej polityce zagranicznej był rozpad Związku Radzieckiego w 1991 roku i powstanie niepodległych państw w Azji Centralnej i na Kaukazie. W ten sposób Turcji trafiła się szansa nawiązania stosunków politycznych i gospodarczych w tym regionie. Wsparcie dla nowo powstałych krajów w postaci pomocy rozwojowej ułatwiało realizację założonych celów. By efektywniej udzielać pomocy tureckojęzycznym byłym republikom radzieckim, w 1992 roku utworzono Turecką Agencję na rzecz Międzynarodowej Współpracy i Rozwoju (TIKA). Początkowo TIKA podlegała Ministerstwu Spraw Zagranicznych Turcji, a od 1999 roku została bezpośrednio podporządkowana premierowi. Obecnie zajmuje się koordynacją tureckiej pomocy dla krajów rozwijających się. Posiada biura w ponad 40 krajach.

Ekonomiczna i polityczna⁷ niestabilność Turcji w latach dziewięćdziesiątych nie sprzyjała udzielaniu pomocy innym krajom. W okresie 1990-2001 przeciętna realna stopa wzrostu PKB wyniosła 3,3%. Jednak tempo wzrostu gospodarczego wykazywało duże wahania. Na przykład w 1990 roku stopa wzrostu wynosiła 9,3%, a rok później 0,9%. W 1993 roku tempo wzrosło do 8%, natomiast w 1994 roku było ujemne (-5,5%). W latach 1995-1997 przeciętna wartość stopy wzrostu PKB wyniosła 7,2%, a w 1999 roku

⁷ Od 23 czerwca 1991 roku do 28 maja 1999 rząd w Turcji zmienił się dziewięć razy [Wódka, 2012, s. 297-298].

tempo wzrostu PKB znów miało ujemną wartość (-3,4%). Gospodarka turecka doświadczyła kryzysu także w 2001 roku (-5,7%)⁸.

Przyczyną niestabilności tureckiej gospodarki w latach dziewięćdziesiątych był nadmiernie rozbudowany sektor publiczny, który z powodu wysokiej inflacji (przeciętnie 83% w latach 1991-2000⁹) i chwiejności finansów publicznych powodował cykl: ożywienie-hamowanie [Balcerowicz, 2001]. Z kolei kryzys w 2001 roku wywołały przede wszystkim słabości strukturalne tureckiego sektora bankowego [Pawlikowski, 2006]. W latach 1991-2001 Turcja przeciętnie przeznaczała 48,8 mln USD rocznie na pomoc rozwojową dla krajów rozwijających się¹⁰.

W 2002 roku władzę w Turcji przejęła islamska Partia Sprawiedliwości i Rozwoju (AKP). Rząd AKP przeprowadził szereg reform gospodarczych, m.in.: rozpoczął prywatyzację nierentownych przedsiębiorstw państwowych, zwiększył dyscyplinę budżetową, ustabilizował inflację, zreformował system bankowy, zwiększył niezależność banku centralnego, wprowadził płynny kurs walutowy, zniósł ograniczenia dla napływu kapitału, zmienił strukturę eksportu (wzrost eksportu produktów o dużej wartości dodanej) i aktywnie włączył się w jego promocję na świecie [Jarosiewicz, 2013, s. 1-2]. Wprowadzone reformy i sprzyjająca koniunktura międzynarodowa pozwoliły Turcji osiągnąć wysoki wzrost gospodarczy w pierwszej dekadzie XXI wieku. W latach 2002-2007 przeciętna realna stopa wzrostu gospodarczego w Turcji wyniosła 6,8%. W 2008 roku tempo wzrostu obniżyło się do 0,7%, a w 2009 było ujemne (-4,7%). Natomiast w latach 2010-2011 przeciętna realna stopa wzrostu PKB kształtowała się na poziomie 9%¹¹. Sukces gospodarczy umożliwił Turcji zaangażowanie się w świadczenie pomocy rozwojowej na rzecz krajów Południa. W 2014 roku TIKA koordynowała pomoc rozwojową dla ponad 120 krajów¹².

Twórcą nowej polityki zagranicznej Turcji, w tym polityki pomocy rozwojowej, jest profesor Ahmet Davutoğlu¹³. Zgodnie z jego koncepcją, podstawę tureckiej polityki stanowi 6 zasad: równowaga między bezpieczeństwem a wolnością, „zero problemów z sąsiadami”, aktywne działania dyplomatyczne na rzecz pokoju, utrzymanie dobrych relacji partnerskich z różnymi krajami w wielobiegunowym świecie, aktywny udział

⁸ Na podstawie danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www.imf.org, data wejścia: 11.01.2015].

⁹ Na podstawie danych OECD, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://stats.oecd.org, data wejścia: 06.01.2015].

¹⁰ Na podstawie danych OECD, dokument elektroniczny, tryb dostępu: http://stats.oecd.org, data wejścia: 22.12.2014].

¹¹ Na podstawie danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www.imf.org, data wejścia: 11.01.2015].

¹² Zob. Dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www.tika.gov.tr/en, data wejścia: 11.01.2015].

¹³ Od 2 maja 2009 do 28 sierpnia 2014 roku pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych, a następnie został premierem Turcji. Zob. Dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www.mfa.gov.tr/list-of-former-ministers-of-foreign-affairs.en.mfa, data wejścia: 12.01.2015].

w rozwiązywaniu globalnych i międzynarodowych problemów oraz czynny udział we wszystkich organizacjach międzynarodowych¹⁴.

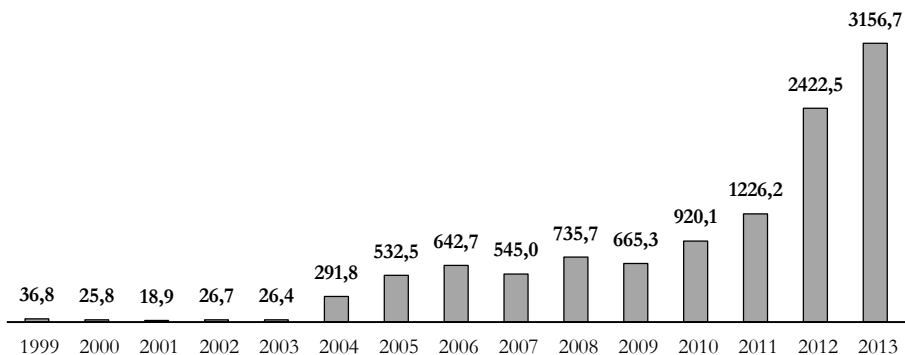
Od początku XXI wieku Turcja otworzyła się na współpracę z różnymi krajami. Dąży do dywersyfikacji partnerów i sojuszników. Zmniejsza w ten sposób swoją historyczną zależność od Stanów Zjednoczonych i Europy. Dla Turcji priorytetem stała się współpraca gospodarcza z sąsiadami i pokojowe rozwiązanie konfliktów w regionie. Pomoc rozwojowa jest narzędziem umożliwiającym nawiązanie i pogłębienie relacji z krajami odbiorcami. Kierując się zasadą zachowania równowagi między bezpieczeństwem a wolnością, Turcja uczestniczy w odbudowie krajów zniszczonych wskutek działań wojennych. Natomiast w czasie trwania konfliktów wysyła pomoc humanitarną.

4. Charakterystyka tureckiej pomocy rozwojowej w latach 2004-2013

Turcja dołączyła do grupy wschodzących donatorów w drugiej połowie pierwszej dekady XXI wieku. Od 2004 roku systematycznie zwiększa poziom środków przeznaczanych na pomoc rozwojową, przy czym zdecydowany wzrost pomocy nastąpił w latach 2012-2013. W ciągu dziesięciu lat (2004-2013) bilateralna oficjalna pomoc rozwojowa Turcji wzrosła około 11 razy, z 291,8 mln USD do 3,2 mld USD (wykres 3.)¹⁵.

WYKRES 3.

Bilateralna oficjalna pomoc rozwojowa Turcji w latach 1999-2013 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://stats.oecd.org/>, data wejścia: 22.12.2014].

¹⁴ Mowa wygłoszona przez Ahmeta Davutoğlu na zaproszenie Fundacji SETA DC (*The Foundation for Political, Economic and Social Research*) z Waszyngtonu w dniu 8 grudnia 2009 roku. Zob. Dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=13174&q=turkish-fm-h-e-ahmet-davutoglu-gave-keynote-speech-at-seta-dc-panel>, data wejścia: 12.01.2015].

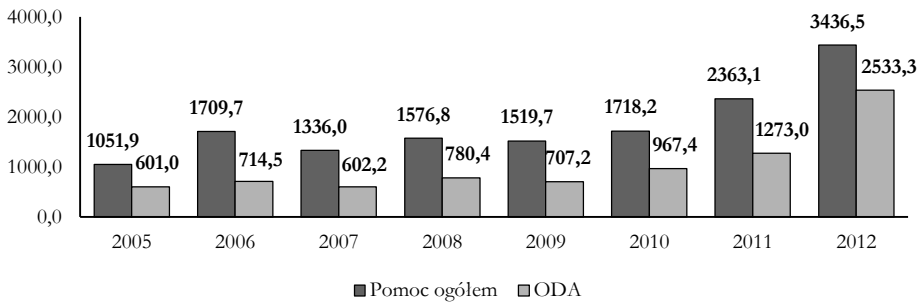
¹⁵ Skokowy wzrost poziomu pomocy w 2004 roku nie wynikał tylko ze zwiększenia środków przez turecki rząd, ale także ze zmiany sposobu liczenia ODA. Od 2004 roku Turcja stosuje metodologię przyjętą przez kraje DAC/OECD [Kulaklikaya, Nurdun, 2010, s. 138].

Jeśli dodatkowo weźmie się pod uwagę pomoc multilateralną, wtedy poziom tureckiej ODA w latach 2005-2012 wzrosło o około 6% (o 0,5 mld USD). Natomiast całkowita pomoc rozwojowa Turcji, po uwzględnieniu przepływów prywatnych, w latach 2005-2012 wyniosła 14,7 mld USD i była około dwa razy wyższa od bilateralnej ODA (wykres 4.).

Wzrost pomocy rozwojowej w latach 2004-2013 był nie tylko konsekwencją wzrostu gospodarczego Turcji, ale wynikał przede wszystkim ze zwiększenia przez rząd środków na ten cel. W 2004 roku Turcja przeznaczyła 0,11% swojego dochodu narodowego brutto (DNB) na pomoc rozwojową, a w 2013 roku 0,42% (wykres 5.).

WYKRES 4.

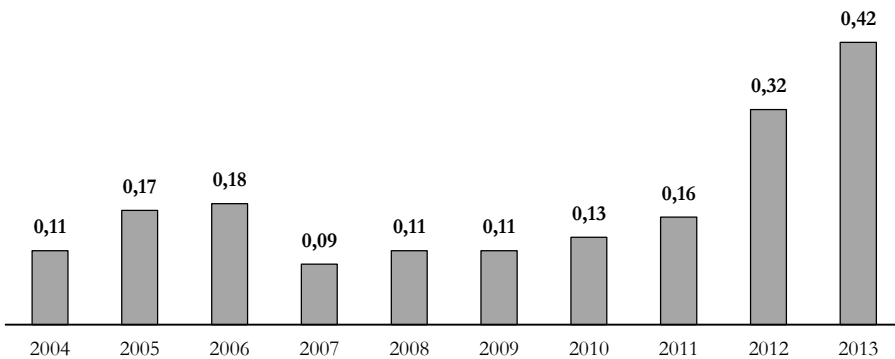
Pomoc rozwojowa ogółem oraz oficjalna pomoc rozwojowa (bilateralna i multilateralna) Turcji w latach 2005-2012 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu TIKa: [*Turkish Development Assistance 2012*, s. 10].

WYKRES 5.

Oficjalna pomoc rozwojowa Turcji w latach 1999-2013 (procent DNB)

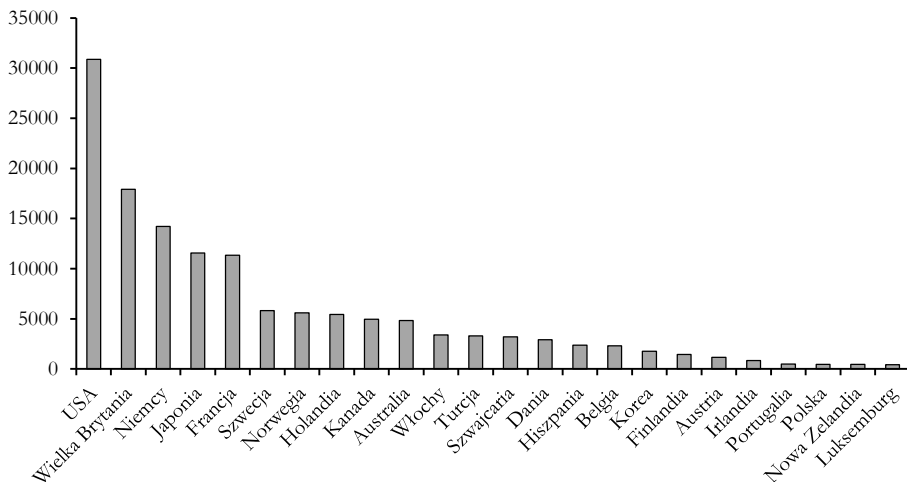
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://stats.oecd.org/>, data wejścia: 03.01.2015].

Turcja systematycznie wyprzedza kraje DAC w rankingu donatorów. W 2013 roku przeznaczyła na pomoc więcej środków niż np.: Szwajcaria, Dania, Hiszpania czy Belgia (wykres 6.).

W latach 2004-2013 głównymi beneficjentami tureckiej pomocy rozwojowej były kraje azjatyckie. Do Azji Turcja skierowała 73,1% swojej bilateralnej pomocy. W dalszej kolejności pomoc otrzymywały kraje afrykańskie (18,0%) i europejskie (8,0%). Turcja udzielała pomocy rozwojowej głównie krajom muzułmańskim w regionie. Koncentrowała się na państwach, z którymi łączy ją związki historyczne, etniczne i kulturowe. Turecka pomoc dla krajów afrykańskich systematycznie zaczęła rosnąć od 2005 roku. Rok ten był przełomowy w stosunkach turecko-afrykańskich. Przede wszystkim rząd turecki ogłosił go „Rokiem Afryki”, a Unia Afrykańska przyznała Turcji statut obserwatora. Ponadto, w 2005 roku TIKKA otworzyła swoje pierwsze biuro na kontynencie w Etiopii. Kolejne biura powstały w Sudanie (2006 rok) i Senegalu (2007 rok).

WYKRES 6.

Oficjalna pomoc rozwojowa (bilateralna i multilateralna) wybranych krajów DAC i Turcji w 2013 roku (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://stats.oecd.org/>, data wejścia: 22.12.2014].

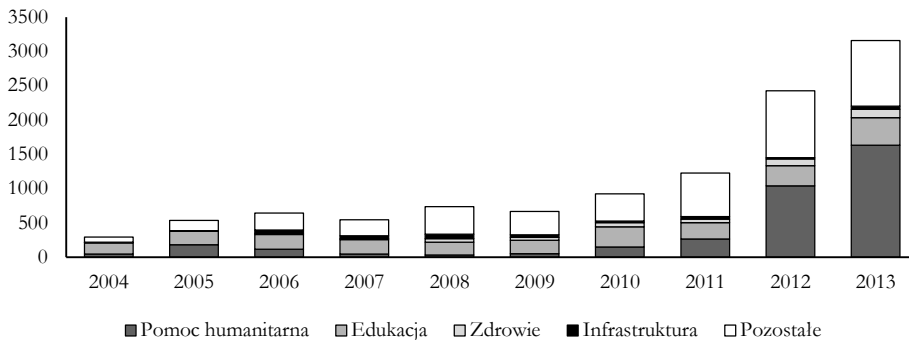
Pogłębienie stosunków turecko-afrykańskich nastąpiło w 2008 roku. Podczas styczniowego Szczytu Unii Afrykańskiej w Addis Abebie, Turcja została uznana za strategicznego partnera dla kontynentu afrykańskiego. W tym samym roku została również dwudziestym piątym członkiem (spoza regionu) Afrykańskiego Banku Rozwoju. Co więcej, w dniach 18-20 kwietnia 2008 roku odbył się w Istambule pierwszy Szczyt Współpracy Turecko-Afrykańskiej, w którym uczestniczyło 49 państw z Afryki. Do 2009 roku

Turcja otworzyła 12 ambasad w Afryce, a na początku 2015 miała ich już 35¹⁶. Należy zauważyć, że pierwotnym celem zaangażowania Turcji na kontynencie było zwiększenie handlu¹⁷ i inwestycji z krajami afrykańskimi, a nie świadczenie pomocy. Jednak pomoc okazała się skutecznym narzędziem realizacji celów gospodarczych, a także zwiększenia tureckiej obecności w regionie [Kalaycioglu, 2011, s. 1291]. Zdecydowany wzrost tureckiej pomocy dla Afryki miał miejsce w latach 2011-2013, po wybuchu arabskiej wiosny.

Do największych beneficjentów tureckiej pomocy w Azji należały: Syria (2854,5 mln USD), Afganistan (884,7 mln USD), Kirgistan (790,6 mln USD), Pakistan (730,7 mln USD), Kazachstan (482,7 mln USD), Irak (316,3 mln USD), Zachodni Brzeg i Gaza (293,1 mln USD), Azerbejdżan (283,0 mln USD), Turkmenistan (154,9 mln USD), Liban (138,1 mln USD) i Iran (113,0 mln USD). W Afryce Turcja wspierała przede wszystkim: Egipt (1052,2 mln USD), Somalię (322,2 mln USD)¹⁸, Sudan (160,4 mln USD) i Tunezję (102,0 mln USD). Z kolei w Europie turecką pomoc otrzymały głównie: Bośnia i Hercegowina (201,6 mln USD), Macedonia (101,2 mln USD) oraz Kosowo (100,4 mln USD) od 2009 roku. W latach 2012-2013 Turcja kierowała pomoc zwłaszcza do Syrii (2658,4 mln USD) i Egiptu (1042,8 mln USD)¹⁹.

WYKRES 7.

Struktura tureckiej pomocy bilateralnej w latach 2004-2013
(mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://stats.oecd.org/>, data wejścia: 03.01.2015].

¹⁶ Dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>, data wejścia: 16.01.2015].

¹⁷ W latach 2005-2014 wartość handlu bilateralnego Turcji z Afryką wzrosła z 9,7 mld USD do 19,7 mld USD, przy czym turecki eksport do Afryki wzrósł około 4 razy, z 3,6 mld USD do 13,8 mld USD. Są to obliczenia własne na podstawie danych UN Comtrade Database, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://comtrade.un.org/data/>, data wejścia: 06.07.2015].

¹⁸ Wzrost pomocy dla Somalii nastąpił w 2011 roku, po historycznej wizycie w tym kraju tureckiego premiera Recepta T. Erdoğan.

¹⁹ Na podstawie danych OECD, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://stats.oecd.org/>, data wejścia: 22.12.2014].

Największą część tureckiej bilateralnej ODA stanowi pomoc humanitarna (wykres 7.). Od 2004 do 2013 roku Turcja wydała na ten cel 3,5 mld USD (32% swojej bilateralnej ODA), przy czym 83% pomocy humanitarnej dostarczyła w latach 2011-2013. Jej odbiorcami byli głównie syryjscy uchodźcy. W dalszej kolejności środki były przeznaczane na projekty edukacyjne²⁰ i zdrowotne (w tym szkolenia personelu medycznego). Stosunkowo niewielki odsetek obejmowała pomoc na rozwój infrastruktury (około 3%). Turcja realizowała przede wszystkim małe projekty infrastrukturalne, takie jak: budowa lub modernizacja szkół, szpitali, studni czy sanitariatów. Dostarczała również wyposażenie dla szkół i szpitali.

5. Podsumowanie

Turcja zaczęła udzielać pomocy rozwojowej w latach osiemdziesiątych XX wieku. Pomoc ta z jednej strony miała za zadanie ułatwić relacje handlowe z krajami rozwijającymi się, a z drugiej była narzędziem promocji pozytywnego wizerunku Turcji na arenie międzynarodowej.

Ze względu na polityczną i gospodarczą niestabilność w latach dziewięćdziesiątych, turecka pomoc kształtowała się na niskim poziomie. Radykalna zmiana w polityce pomocy rozwojowej Turcji nastąpiła po objęciu władzy przez Partię Sprawiedliwości i Rozwoju w 2002 roku i realizacji nowej polityki zagranicznej. Od 2004 do 2013 roku poziom tureckiej pomocy rósł w sposób wykładniczy. Głównymi odbiorcami tureckiej pomocy są kraje regionu, które przechodzą głębokie przemiany: polityczne, społeczne i ekonomiczne. Rośnie także pomoc dla muzułmańskich krajów afrykańskich.

Pomoc jest ważnym narzędziem realizacji celów: politycznych, strategicznych oraz ekonomicznych. Turcja przede wszystkim dąży do: osiągnięcia stabilizacji w regionie, pozyskania nowych rynków dla swoich towarów i wsparcia na forum międzynarodowym.

Jest zaliczana do wschodzących donatorów, ale jej podejście do świadczenia pomocy różni się od podejścia: Chin, Indii, Brazylii czy Republiki Południowej Afryki. Przede wszystkim nie zrywa ona z retoryką donator-odbiorca [Hausmann, 2014, s. 10], a rozwijanie współpracy Południe-Południe nie jest tak istotne, jak w przypadku wspomnianych, nowych donatorów [Nowak, 2015a]. Turcja nie podporządkowuje również pomocy osiąganiu korzyści gospodarczych w takim stopniu, jak np. Chiny [Nowak, 2015b]. Niemniej udzielanie pomocy ma być korzystne dla obu stron.

W związku z tym, że od 1991 roku ma status kraju obserwatora DAC, uczestniczy w spotkaniach Komitetu i składa raporty na temat swojej pomocy, a kieruje się zasadami udzielania pomocy zbliżonymi do tradycyjnych donatorów. Jednak jej pomoc nie służy jedynie promowaniu demokracji czy dobrego rządzenia w krajach odbiorcach. Ponadto, Turcja nie stawia politycznych warunków swoim beneficjentom.

Wydaje się, że Turcja wypracowuje standardy świadczenia pomocy pośrednie między stosowanymi przez nowych donatorów i kraje DAC.

²⁰ Na przykład (w latach 1992-2012) 40 tys. studentów z krajów rozwijających się otrzymało stypendia umożliwiające im podjęcie studiów na tureckich uniwersytetach [*Turkish Development Assistance*, 2012, s. 24].

Literatura

- Athanassopoulou E. 2014 *Strategic Relations Between the US and Turkey, 1979-2000: Sleeping with a Tiger*, Routledge Studies in Middle Eastern Politics, New York.
- Balcerowicz L. 2001 *Tureckie kazanie?*, „Wprost”, nr 11, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www.balcerowicz.pl/pliki/artykuly/19_tureckie_kazanie.pdf, data wejścia: 11.01.2015].
- Çolakoğlu S. 2012 *Turkey's East Asian Policy: From Security Concerns to Trade Partnerships*, „Perceptions”, 17(4).
- Hausmann J. 2014 *Turkey as a Donor Country and Potential Partner in Triangular Cooperation*, German Development Institute (DIE), Discussion Paper 14, Bonn.
- Jarosiewicz A. 2013 *Gospodarka Turcji: sukces z niepewnymi widokami na przyszłość*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Komentarze OSW, 120, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_120.pdf, data wejścia: 11.01.2015].
- Kalaycioglu S. 2011 *Between Mission and Business: Turkey's New Approach to Africa*, „Journal of US-China Public Administration”, 8(11).
- Kulaklıkaya M., Nurdun R. 2010 *Turkey as a New Player in Development Coordination*, „Insight Turkey”, 12(4).
- Nowak W. 2015a *Pomoc rozwojowa krajów BASIC*, „Ekonomia XXI wieku. Economics of the 21st Century”, 3(7).
- Nowak W. 2015b *China's Development Aid Strategies*, „Chinese Business Review”, 14(4).
- Pawlikowski A. 2006 *Kryzys finansowy w Turcji w latach 2000-2001*, „Bank i Kredyt”, 37(9).
- Turkish Development Assistance 2012*, Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA), dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://www.tika.gov.tr/en>, data wejścia: 08.01.2015].
- Wódka J. 2012 *Polityka zagraniczna Turcji. Uwarunkowania wewnętrzne oraz podmioty decyzyjne*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Wydawnictwo TRIO, Warszawa.